

Modeling the Structural Relationships Between Moral Judgment and Moral Behavior and Investigating the Mediating Role of Moral Foundations

1. Fatemeh Mollaei[✉]: Department of Psychology, To.C., Islamic Azad University, Tonekabon, Iran
2. Susan Alizadefard^{✉*}: Department of Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran | Visiting Professor Department of Psychology, To.C., Islamic Azad University, Tonekabon, Iran
3. Mansoure Nikoogoftar[✉]: Department of Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran Visiting Professor Department of Psychology, To.C., Islamic Azad University, Tonekabon, Iran

*Corresponding Author's Email: s.alizadeh@pnu.ac.ir

Received: 2025-12-14

Revised: 2026-03-01

Accepted: 2026-03-08

Published: 2026-04-21

Abstract

Introduction and Aim: Moral judgment and moral foundations are important constructs for explaining individuals' moral behavior; however, the mechanism through which these variables are related and the potential mediating role of moral foundations require further empirical investigation. This study aimed to model the structural relationships between moral judgment and moral behavior and to examine the mediating role of moral foundations among university students.

Methodology: This descriptive-correlational study employed a path-analysis approach. The statistical population consisted of all male and female undergraduate, master's, and doctoral students at Islamic Azad University, Shahr-e Ray Branch, during the 2023–2024 academic year, from whom 200 students were selected using convenience sampling. Data were collected using Rest's Short Form of Moral Stories (1973), Swanson and Hill's 15-Item Checklist of Moral Behavior (1993), and Haidt and Graham's 32-item Moral Foundations Questionnaire (2007). Data were analyzed using Spearman's correlation coefficient in SPSS version 27 and structural equation modeling in SmartPLS. The Sobel test was also applied to examine the hypothesized mediating effect.

Findings: Moral judgment had a significant direct effect on moral behavior ($P < 0.001$). Moral foundations also exerted a significant direct effect on moral behavior ($P < 0.001$), such that a one-unit increase in moral foundations was associated with an average 0.45-unit increase in moral behavior. Moral foundations were positively and significantly correlated with moral behavior ($r = 0.31$, $P < 0.001$). However, the relationship between moral judgment and moral foundations was not statistically significant. The Sobel test further indicated that the indirect effect of moral judgment on moral behavior through moral foundations was not significant ($Z < 1.96$); therefore, the hypothesized mediating role of moral foundations was not supported.

Conclusion: Moral judgment and moral foundations appear to contribute independently to moral behavior, whereas moral foundations do not constitute a mediating mechanism linking moral judgment to moral behavior. These findings suggest that educational programs designed to promote ethical behavior among university students may benefit from simultaneously strengthening moral judgment capacities and underlying moral foundations.

Keywords: Moral Judgment, Moral Behavior, Moral Foundations, Structural Equation Modeling, University Students

Copyright: © 2026 by the authors. Published under the terms and conditions of Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

How to Cite: Mollaei, F., Alizadefard, S., & Nikoogoftar, M. (2026). Modeling the Structural Relationships Between Moral Judgment and Moral Behavior and Investigating the Mediating Role of Moral Foundations. *Psychology of Motivation, Behavior, and Health*, 4(1), 1-18.

Extended Abstract

Introduction and Aim

Ethics constitutes one of the fundamental dimensions of human life and provides a framework through which individuals distinguish right from wrong, evaluate the consequences of their choices, and regulate their conduct in relation to others. Ethical values contribute to the development of trust, security, responsibility, and social order and operate across family, educational, professional, and organizational contexts (Ehrami, 2025). Within psychological approaches to morality, ethical functioning is not understood merely as adherence to externally imposed norms; rather, it reflects the interaction of cognitive judgments, internalized values, emotional processes, personality characteristics, and situational demands. Moral judgment and moral behavior are therefore related but conceptually distinct constructs. Moral judgment refers to the cognitive process through which individuals evaluate the ethical acceptability of an action, decision, or situation, whereas moral behavior represents the observable enactment of ethical standards in real-life contexts.

Moral judgment becomes particularly important when individuals encounter dilemmas in which competing values, rights, duties, or consequences must be evaluated. Ethical decision-making may involve choices that benefit some individuals while imposing costs on others, making value-based reasoning central to the decision process (Crossan et al., 2013). Ethical decisions are also influenced by whether an action is considered legally, socially, and morally acceptable (Ferguson, 2014). Classical cognitive-developmental perspectives have emphasized that the maturation of reasoning capacities enables individuals to evaluate ethical situations in increasingly differentiated and principled ways (Santrock, 2014). Research on moral development has similarly indicated that ethical reasoning emerges through interactions among cognitive, social, and developmental processes rather than through a single isolated factor (Shabani, 2012). Moreover, moral judgment can vary depending on both individual and situational characteristics, suggesting that ethical reasoning is context-sensitive rather than completely stable across circumstances (Hatami & Aghababaei, 2012).

Although early moral-development theories often assumed that advanced moral reasoning would naturally translate into ethical behavior, empirical findings have shown that the relationship between moral judgment and moral conduct is more complex.

Individuals may correctly identify what should be done but fail to act accordingly because of motivational, emotional, social, or situational pressures. Research has shown that cognitive and self-evaluative interventions can improve ethical decision-making and ethical behavior, suggesting that moral cognition has behavioral relevance but does not operate independently of other psychological processes (Boroun & Fouladchang, 2023). Likewise, findings concerning adolescents have suggested that intermediary mechanisms associated with social cognition may help explain how moral reasoning is translated into ethical conduct (Yaghoubi & Abdollahi Moghadam, 2016). Empathy may also modify the relationship between moral judgment and ethical behavior, indicating that affective capacities can influence whether moral understanding is converted into action (Rezaei et al., 2020).

One theoretical framework that may help explain variation in ethical behavior is Moral Foundations Theory. This framework proposes that human moral evaluations are organized around a number of basic domains, including care/harm, fairness/cheating, loyalty/betrayal, authority/subversion, and sanctity/degradation (Haidt & Graham, 2007). These foundations reflect broad moral sensitivities through which individuals interpret social events and determine whether particular behaviors are acceptable or unacceptable. Moral foundations are not simply conscious rules; they also involve intuitive and value-based responses that may be shaped by cultural experience, socialization, and individual differences. Empirical studies have linked moral foundations to empathic traits and moral identity, supporting the view that these foundations are connected to broader psychological processes underlying ethical functioning (Dawson et al., 2021). They have also been associated with positive and negative intergroup behavior, suggesting that moral foundations may influence how ethical concerns are applied to others in social contexts (Hadrics & Kenede, 2018).

The assessment of moral foundations in Iranian samples has received increasing empirical attention. Psychometric evaluations have supported the use of the Moral Foundations Questionnaire in Iranian populations (Nejat & Hatami, 2019; Seifi Ghozlou et al., 2016). At the same time, evidence indicates that moral judgment may be influenced by cultural context, meaning that individuals from different cultural environments can differ in how they interpret morally relevant situations (Ziaei et al., 2010). This makes the examination of moral judgment, moral foundations,

and ethical behavior particularly relevant in culturally specific settings.

Studies in academic and professional contexts have further demonstrated that ethical behavior is influenced by a network of cognitive, emotional, and value-based variables. Understanding professional codes of ethics and different forms of intelligence have been positively associated with ethical behavior among accounting students (Kermanshahi & Khademi, 2024). Ethical approaches have also been associated with ethical conduct in professional accounting settings (Taherinia et al., 2020). Moral intelligence has been shown to influence auditors' professional judgment (Nikbakht et al., 2023), while emotional intelligence has been linked to auditors' judgment and audit sustainability (Phan et al., 2021). Personality characteristics and guilt have similarly been associated with ethical behavior (Nadi et al., 2018), while broader models of ethical conduct emphasize the contribution of multiple antecedent conditions rather than a single determinant (Sharifard et al., 2019). Comparative examination of professional ethical codes also indicates that ethical conduct is shaped by both general ethical principles and contextual or institutional differences (Douran & Fathi Ashtiani, 2018). Within moral psychology, this evidence supports a multidimensional understanding of moral behavior in which cognition, internalized values, emotion, and context operate simultaneously (Kadivar, 2024). Accordingly, the present study aimed to model the structural relationships between moral judgment and moral behavior and to examine the mediating role of moral foundations among university students.

Methodology

The present study employed a descriptive-correlational design with a path-analysis and structural equation modeling approach. The statistical population consisted of all male and female undergraduate, master's, and doctoral students studying at Islamic Azad University, Shahr-e Ray Branch, during the 2023–2024 academic year. A total of 200 students were selected through convenience sampling and participated in the study. Participation was voluntary, questionnaires were completed anonymously, and participants were informed that they could withdraw from the study at any stage.

Three instruments were administered for data collection. Moral judgment was assessed using Rest's Short Form of Moral Stories, which consists of three moral dilemma stories in which respondents evaluate

ethical issues and respond to items related to moral reasoning. Ethical behavior was assessed using the 15-item Checklist of Moral Behavior developed by Swanson and Hill. Moral foundations were measured using the 32-item Moral Foundations Questionnaire, which evaluates five dimensions: care/harm, fairness, loyalty to the group, respect for authority, and purity or sanctity. The questionnaire consists of two sections rated on Likert-type response formats, with two items excluded from scoring.

Data analysis was performed using SPSS version 27 and SmartPLS. Descriptive statistics were initially calculated for the study variables. The Kolmogorov-Smirnov test was used to assess the normality of variable distributions. Because the distributions were non-normal, Spearman correlation coefficients were calculated to examine bivariate relationships. Internal consistency was evaluated using Cronbach's alpha and composite reliability. Convergent validity was examined using average variance extracted, and discriminant validity was assessed using the Fornell-Larcker criterion. Structural equation modeling was then employed to estimate direct relationships between moral judgment, moral foundations, and ethical behavior. Finally, the Sobel test was used to examine whether moral foundations significantly mediated the relationship between moral judgment and ethical behavior.

Findings

The results of the normality analysis indicated that the distributions of moral judgment, moral foundations, and ethical behavior significantly deviated from normality. Therefore, Spearman correlations were used for bivariate analyses. Moral judgment was positively and significantly correlated with ethical behavior, with a correlation coefficient of approximately 0.24. Moral foundations also demonstrated a positive and significant correlation with ethical behavior, with a coefficient of approximately 0.31, representing the strongest observed bivariate association among the principal study variables. In contrast, the relationship between moral judgment and moral foundations was weak and statistically non-significant.

The measurement model demonstrated acceptable internal consistency. Cronbach's alpha coefficients were approximately 0.71 for ethical behavior, 0.74 for moral judgment, and 0.85 for moral foundations. Composite reliability coefficients were approximately 0.75, 0.76, and 0.86, respectively, all meeting conventional acceptability criteria. Average variance extracted was approximately 0.55 for ethical behavior,

0.50 for moral foundations, and 0.49 for moral judgment. Although the value for moral judgment was slightly below the conventional threshold of 0.50, it was close to the recommended level. The Fornell-Larcker results supported acceptable discriminant validity among the study constructs.

Structural model analysis showed that moral judgment had a statistically significant direct effect on ethical behavior, with a significance level below 0.001. Thus, the first research hypothesis was supported. Moral foundations also exerted a statistically significant direct effect on ethical behavior at a significance level below 0.001, supporting the second hypothesis. The estimated unstandardized effect indicated that a one-unit increase in moral foundations was associated with an average increase of approximately 0.45 units in ethical behavior. However, the path from moral judgment to moral foundations was not statistically significant. Consistent with this result, the Sobel test produced a Z statistic below 1.96, indicating that the indirect effect of moral judgment on ethical behavior through moral foundations was not statistically significant. Therefore, the hypothesized mediating role of moral foundations was not supported.

Discussion and Conclusion

The findings provide a multidimensional account of the processes associated with ethical behavior among university students. The significant direct effect of moral judgment on ethical behavior indicates that students who demonstrate stronger abilities to evaluate ethical situations and distinguish appropriate from inappropriate courses of action are more likely to report ethical patterns of conduct. This finding supports the view that moral cognition has practical behavioral implications. Moral judgment may help individuals identify ethically relevant aspects of a situation, anticipate the possible consequences of alternative actions, and select responses that are more consistent with accepted moral standards.

At the same time, the significant direct effect of moral foundations on ethical behavior demonstrates that value-based moral sensitivities also contribute independently to ethical conduct. Students who place greater importance on principles such as care, fairness, loyalty, respect for legitimate authority, and moral purity may be more likely to translate these value orientations into observable behavior. The comparatively stronger association between moral foundations and ethical behavior suggests that deeply

internalized moral values may provide a relatively immediate motivational framework for behavioral regulation.

The most notable finding was the absence of a significant mediating effect of moral foundations in the relationship between moral judgment and ethical behavior. This result suggests that moral judgment and moral foundations should not necessarily be regarded as sequential stages within a single causal process. Moral judgment appears to represent a more deliberative and cognitive process through which individuals evaluate ethical dilemmas, whereas moral foundations may reflect more deeply internalized, intuitive, culturally shaped, and value-based sensitivities. Both processes can influence ethical behavior, but the present results indicate that moral judgment does not appear to affect ethical behavior by first changing or activating moral foundations.

The non-significant relationship between moral judgment and moral foundations further supports their relative conceptual independence. Individuals can possess relatively advanced moral reasoning abilities while differing considerably in the moral values they prioritize. Conversely, a person may strongly endorse particular moral foundations without demonstrating correspondingly high performance on moral judgment tasks. This distinction may help explain why individuals who arrive at similar moral judgments do not always behave in identical ways.

Overall, the study indicates that ethical behavior among university students is better understood through a multidimensional framework rather than through a simple linear model. Moral judgment contributes to ethical behavior through cognitive evaluation, while moral foundations contribute through internalized value orientations. However, moral foundations do not appear to function as a mediating mechanism between judgment and behavior. These findings imply that educational interventions designed to strengthen ethical behavior should address both domains simultaneously. Programs that develop moral reasoning through ethical dilemmas, reflective discussion, and decision-making exercises may be complemented by interventions that strengthen care, fairness, responsibility, respect, and other internalized moral values. Such a combined approach may provide a more comprehensive basis for promoting stable and contextually appropriate ethical behavior among university students.

مدل‌سازی روابط ساختاری قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی و بررسی نقش میانجی بنیادهای اخلاقی

۱. فاطمه ملائی^{۱*}: گروه روانشناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران
۲. سوسن عزیزاده فرد^{۲*}: دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. مدعو به گروه روانشناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران
۲. منصوره نیکو گفتار^{۳*}: دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. مدعو به گروه روانشناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: s.alizadeh@pnu.ac.ir

دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۲۳ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۱۰ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۱۷ انتشار: ۱۴۰۵/۰۲/۰۱

چکیده

مقدمه و هدف: قضاوت اخلاقی و بنیادهای اخلاقی از سازه‌های مهم در تبیین رفتار اخلاقی افراد هستند، با این حال سازوکار ارتباط میان این متغیرها و نقش احتمالی بنیادهای اخلاقی در انتقال اثر قضاوت اخلاقی به رفتار اخلاقی همچنان نیازمند بررسی تجربی است. پژوهش حاضر با هدف مدل‌سازی روابط ساختاری قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی و بررسی نقش میانجی بنیادهای اخلاقی در دانشجویان انجام شد.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی و مبتنی بر تحلیل مسیر بود. جامعه آماری شامل تمامی دانشجویان دختر و پسر مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بود که از میان آنان ۲۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از فرم کوتاه داستان‌های اخلاقی رست (۱۹۷۳)، فهرست ۱۵ سؤالی رفتار اخلاقی سوانسون و هیل (۱۹۹۳) و پرسشنامه ۳۲ سؤالی بنیادهای اخلاقی هایت و گراهام (۲۰۰۷) گردآوری شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی اسپرمن در SPSS نسخه ۲۷ و مدل‌سازی معادلات ساختاری در SmartPLS انجام گرفت. برای بررسی اثر میانجی نیز از آزمون سوبل استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد قضاوت اخلاقی اثر مستقیم و معناداری بر رفتار اخلاقی داشت ($P < 0.001$). همچنین، بنیادهای اخلاقی اثر مستقیم و معناداری بر رفتار اخلاقی نشان دادند ($P < 0.001$) و با افزایش یک واحد در نمره بنیادهای اخلاقی، نمره رفتار اخلاقی به‌طور متوسط ۰.۴۵ واحد افزایش یافت. همبستگی بنیادهای اخلاقی با رفتار اخلاقی نیز مثبت و معنادار بود ($r = 0.31$, $P < 0.001$), در حالی که رابطه قضاوت اخلاقی با بنیادهای اخلاقی معنادار نبود. نتایج آزمون سوبل نشان داد اثر غیرمستقیم قضاوت اخلاقی بر رفتار اخلاقی از طریق بنیادهای اخلاقی معنادار نیست ($Z < 1.96$)؛ بنابراین، نقش میانجی بنیادهای اخلاقی تأیید نشد.

نتیجه‌گیری: نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان می‌دهد قضاوت اخلاقی و بنیادهای اخلاقی هر یک به‌طور مستقل می‌توانند رفتار اخلاقی را تبیین کنند، اما بنیادهای اخلاقی سازوکار واسطه‌ای میان قضاوت و رفتار اخلاقی محسوب نمی‌شوند. بنابراین، توجه هم‌زمان به تقویت ظرفیت قضاوت اخلاقی و بنیادهای ارزشی می‌تواند در طراحی برنامه‌های آموزشی و مداخلات مرتبط با ارتقای رفتار اخلاقی دانشجویان مفید باشد.

کلیدواژگان: قضاوت اخلاقی، رفتار اخلاقی، بنیادهای اخلاقی، مدل‌سازی معادلات ساختاری، دانشجویان

مجاز و حق نشر: © ۱۴۰۵ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC) صورت گرفته است. (4.0)

نحوه استناددهی: ملائی، فاطمه، عزیزاده فرد، سوسن، و نیکو گفتار، منصوره. (۱۴۰۵). مدل‌سازی روابط ساختاری قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی و بررسی نقش میانجی بنیادهای اخلاقی. *روان‌شناسی انگیزش، رفتار و سلامت*, ۴(۱), ۱۸-۱.

مقدمه

اخلاق یکی از بنیادی‌ترین حوزه‌های تنظیم‌کننده زندگی فردی و اجتماعی انسان است و نقش تعیین‌کننده‌ای در نحوه ارزیابی موقعیت‌ها، انتخاب میان گزینه‌های متفاوت و شکل‌گیری رفتارهای انسانی دارد. از منظر روان‌شناختی، اخلاق صرفاً مجموعه‌ای از قواعد تجویزی یا اصول انتزاعی نیست، بلکه نظامی پویا از شناخت‌ها، ارزش‌ها، هیجان‌ها و گرایش‌های رفتاری است که فرد بر اساس آن درباره درست یا نادرست بودن اعمال قضاوت کرده و متناسب با این قضاوت‌ها رفتار می‌کند. در این چارچوب، ارزش‌های اخلاقی به‌عنوان پشتوانه‌ای برای شکل‌گیری امنیت، اعتماد و نظم در روابط انسانی عمل می‌کنند و می‌توانند در حوزه‌های مختلف زندگی، از خانواده تا محیط‌های آموزشی و حرفه‌ای، نقش حفاظتی و جهت‌دهنده داشته باشند (Ehrami, 2025). اخلاق همچنین در قالب مجموعه‌ای از معیارهای پذیرفته‌شده اجتماعی، انتظارات مربوط به رفتار مناسب را مشخص می‌کند و به افراد امکان می‌دهد پیامدهای تصمیم‌های خود را نه فقط از منظر منفعت شخصی، بلکه از منظر حقوق، نیازها و منافع دیگران نیز مورد ارزیابی قرار دهند. از این رو، مطالعه فرایندهایی که قضاوت اخلاقی را به رفتار اخلاقی پیوند می‌دهند، یکی از موضوعات اساسی در روان‌شناسی اخلاق و علوم رفتاری محسوب می‌شود.

یکی از مفاهیم مرکزی در مطالعه اخلاق، قضاوت اخلاقی است. قضاوت اخلاقی را می‌توان فرایندی شناختی دانست که طی آن فرد درباره درست یا نادرست بودن یک عمل، تصمیم یا موقعیت بر اساس مجموعه‌ای از اصول، هنجارها و ارزش‌های اخلاقی داوری می‌کند. این فرایند زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که فرد با موقعیت‌های متعارض یا معماهای اخلاقی مواجه شود؛ موقعیت‌هایی که در آنها انتخاب هر گزینه ممکن است با پیامدهای متفاوتی برای خود یا دیگران همراه باشد. تصمیم اخلاقی در چنین شرایطی نوعی انتخاب است که می‌تواند منافع، حقوق یا رفاه افراد مختلف را تحت تأثیر قرار دهد (Crossan et al., 2013). به همین دلیل، برخی پژوهشگران تصمیم‌گیری اخلاقی را فرایندی دانسته‌اند که در آن فرد علاوه بر ملاحظات قانونی، باید پیامدهای انتخاب خود را از منظر وجدان اخلاقی و پذیرش اجتماعی نیز بررسی کند (Ferguson, 2014).

(2014). بنابراین، قضاوت اخلاقی صرفاً یک استدلال نظری نیست، بلکه سازه‌ای است که انتظار می‌رود بتواند جهت رفتارهای واقعی فرد را نیز تحت تأثیر قرار دهد.

مطالعات رشد اخلاقی نیز بر نقش فرایندهای شناختی در شکل‌گیری قضاوت اخلاقی تأکید داشته‌اند. دیدگاه‌های کلاسیک رشد اخلاقی بر این فرض استوار بوده‌اند که با افزایش بلوغ شناختی، افراد قادر می‌شوند مسائل اخلاقی را در سطوح پیچیده‌تری تحلیل کنند و از معیارهای گسترده‌تری برای ارزیابی درست و نادرست استفاده نمایند. در این دیدگاه‌ها، استدلال اخلاقی به‌عنوان یکی از شاخص‌های تحول شناختی تلقی می‌شود و انتظار می‌رود هرچه فرد از سطح بالاتری از استدلال اخلاقی برخوردار باشد، انتخاب‌های اخلاقی منسجم‌تری نیز داشته باشد (Santrock, 2014). تحلیل مطالعات مرتبط با تحول اخلاقی نیز نشان داده است که رشد اخلاقی فرایندی چندبعدی است که با عوامل شناختی، اجتماعی و محیطی در تعامل قرار دارد و نمی‌توان آن را صرفاً نتیجه افزایش سن یا رشد شناختی عمومی دانست (Shabani, 2012). در همین راستا، برخی شواهد نشان داده‌اند که قضاوت اخلاقی نه فقط تحت تأثیر ویژگی‌های فردی، بلکه تحت تأثیر ویژگی‌های موقعیت نیز قرار می‌گیرد و افراد ممکن است در موقعیت‌های متفاوت، حتی با وجود برخورداری از اصول اخلاقی نسبتاً ثابت، قضاوت‌های متفاوتی ارائه دهند (Hatami & Aghababaei, 2012).

اگرچه نظریه‌های اولیه رشد اخلاقی اغلب رابطه نسبتاً مستقیمی میان قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی فرض می‌کردند، شواهد تجربی بعدی نشان دادند که این رابطه ساده و خطی نیست. ممکن است فرد در سطح شناختی قادر به تشخیص رفتار درست باشد، اما در عمل به دلایل هیجانی، انگیزشی، اجتماعی یا موقعیتی رفتار متفاوتی نشان دهد. به بیان دیگر، آگاهی اخلاقی و توانایی قضاوت صحیح الزاماً به رفتار اخلاقی منجر نمی‌شود. نتایج پژوهش‌هایی که رابطه میان استدلال اخلاقی و رفتار اخلاقی را بررسی کرده‌اند نیز این پیچیدگی را تأیید کرده‌اند و نشان داده‌اند که ورود متغیرهای واسطه‌ای یا انگیزشی می‌تواند توضیح بهتری برای ارتباط میان این دو سازه فراهم سازد (Yaghoubi & Abdollahi Moghadam, 2016). از سوی دیگر، نتایج پژوهش‌های آموزشی نشان داده است که مداخله در

مؤلفه‌های شناختی و خودارزیابانه می‌تواند به بهبود تصمیم‌گیری اخلاقی و رفتار اخلاقی منجر شود و این امر نشان می‌دهد که فرایندهای شناختی مرتبط با اخلاق قابلیت تغییر و آموزش دارند (Boroun & Fouladchang, 2023).

رفتار اخلاقی را می‌توان نمود عینی و قابل مشاهده ارزش‌ها و تصمیم‌های اخلاقی فرد در موقعیت‌های واقعی دانست. این رفتار شامل اقداماتی است که با هنجارهای پذیرفته‌شده اخلاقی، مسئولیت‌پذیری، انصاف، رعایت حقوق دیگران و پرهیز از آسیب‌رسانی سازگار هستند. رفتار اخلاقی در بسیاری از حوزه‌های اجتماعی و حرفه‌ای از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا کیفیت تعاملات بین‌فردی و اعتماد اجتماعی تا حد زیادی به رفتارهای قابل مشاهده افراد وابسته است. مطالعات انجام‌شده در محیط‌های سازمانی و حرفه‌ای نیز نشان داده‌اند که رفتار اخلاقی می‌تواند تحت تأثیر مجموعه‌ای از متغیرهای شخصیتی، ارزشی و هیجانی قرار گیرد (Nadi et al., 2018). همچنین طراحی مدل‌های تبیینی رفتار اخلاقی نشان داده است که عوامل پیشیندی متعددی در شکل‌گیری آن دخالت دارند و نمی‌توان رفتار اخلاقی را صرفاً با یک متغیر منفرد تبیین کرد (Sharifard et al., 2019). از این منظر، رابطه میان قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی باید در قالب مدلی گسترده‌تر بررسی شود که متغیرهای ارزشی و بنیادین را نیز در بر گیرد.

یکی از رویکردهای نظری مهم در تبیین تفاوت‌های اخلاقی، نظریه بنیادهای اخلاقی است. بر اساس این نظریه، قضاوت‌ها و حساسیت‌های اخلاقی انسان بر مجموعه‌ای از بنیان‌های اساسی استوار هستند که افراد و فرهنگ‌ها ممکن است در میزان اهمیت دادن به آنها با یکدیگر تفاوت داشته باشند. در صورت‌بندی اولیه نظریه، پنج بنیاد اصلی شامل مراقبت/آسیب، انصاف/تقلب، وفاداری/خیانت، اطاعت یا احترام به مرجعیت/براندازی و تقدس/تنزل مطرح شد (Haidt & Graham, 2007). این نظریه تلاش می‌کند نشان دهد که اخلاق انسان تنها بر استدلال آگاهانه و اصول عقلانی مبتنی نیست، بلکه شهودهای اخلاقی و حساسیت‌های ارزش‌مدار نیز نقش مهمی در ارزیابی موقعیت‌های اخلاقی ایفا می‌کنند. از این‌رو، افراد ممکن است درباره یک موقعیت مشابه قضاوت‌های متفاوتی داشته باشند، زیرا وزن و اهمیت بنیادهای اخلاقی در ساختار ارزشی آنان متفاوت است.

در سال‌های اخیر، بنیادهای اخلاقی به‌عنوان متغیری مهم در مطالعه رفتار و هویت اخلاقی مورد توجه قرار گرفته‌اند. یافته‌ها نشان داده‌اند که بنیادهای اخلاقی با ویژگی‌های همدلانه، هویت اخلاقی و نحوه واکنش افراد در موقعیت‌های اجتماعی مرتبط هستند (Dawson et al., 2021). این ارتباط نشان می‌دهد که بنیادهای اخلاقی ممکن است نقشی فراتر از مجموعه‌ای از نگرش‌های ارزشی داشته باشند و به‌عنوان سازوکاری روان‌شناختی در تنظیم رفتار عمل کنند. همچنین پژوهش در زمینه رفتارهای بین‌گروهی نشان داده است که بنیادهای اخلاقی می‌توانند در شکل‌گیری رفتارهای مثبت و منفی نسبت به گروه‌های دیگر نقش داشته باشند و برداشت فرد از شمول یا طرد اخلاقی دیگران را تحت تأثیر قرار دهند (Hadrics & Kenede, 2018). این یافته‌ها از این فرض حمایت می‌کنند که بنیادهای اخلاقی می‌توانند یکی از حلقه‌های احتمالی میان ارزیابی شناختی موقعیت‌های اخلاقی و رفتارهای عینی باشند.

در ایران نیز مطالعات مختلفی به بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی و کاربرد بنیادهای اخلاقی پرداخته‌اند. بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه بنیادهای اخلاقی نشان داده است که این ابزار می‌تواند برای ارزیابی ابعاد مختلف بنیادهای اخلاقی در نمونه‌های ایرانی مورد استفاده قرار گیرد (Seifi Ghazlou et al., 2016). همچنین مطالعه ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی این پرسشنامه در چند نمونه ایرانی، شواهد بیشتری درباره ساختار و کارایی این ابزار در زمینه فرهنگی ایران فراهم کرده است (Nejat & Hatami, 2019). چنین یافته‌هایی اهمیت بررسی بنیادهای اخلاقی در نمونه‌های ایرانی را برجسته می‌سازند، زیرا باورها و حساسیت‌های اخلاقی تا حدی تحت تأثیر بافت فرهنگی، اجتماعی و ارزشی قرار دارند. در واقع، پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند که قضاوت اخلاقی می‌تواند به ویژگی‌های فرهنگی وابسته باشد و افراد متعلق به زمینه‌های فرهنگی متفاوت ممکن است در نحوه ارزیابی یک موقعیت اخلاقی تفاوت‌هایی نشان دهند (Ziaei et al., 2010). بنابراین، مطالعه رابطه قضاوت اخلاقی، بنیادهای اخلاقی و رفتار اخلاقی در بستر فرهنگی ایران می‌تواند به درک دقیق‌تر سازوکارهای اخلاقی منجر شود.

علاوه بر بنیادهای اخلاقی، عوامل هیجانی و بین‌فردی نیز می‌توانند رابطه میان قضاوت و رفتار اخلاقی را تحت تأثیر قرار دهند. همدلی

تفاوت‌ها نشان می‌دهد که رفتار اخلاقی را باید هم در سطح فردی و هم در سطح اجتماعی و هنجاری مطالعه کرد. در همین راستا، روان‌شناسی اخلاق بر آن است که چگونگی شکل‌گیری قضاوت‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای اخلاقی را با توجه به تأثیر متقابل فرد و محیط بررسی کند (Kadivar, 2024).

بر این اساس، یکی از پرسش‌های اساسی آن است که آیا بنیادهای اخلاقی می‌توانند سازوکاری میانجی میان قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی باشند. از نظر نظری، می‌توان فرض کرد که فرد ابتدا یک موقعیت را از نظر اخلاقی ارزیابی می‌کند و سپس بنیادهای ارزشی درونی شده او تعیین می‌کنند که این ارزیابی تا چه حد به رفتار واقعی تبدیل شود. باین‌حال، این رابطه لزوماً خطی نیست. ممکن است فرد از قضاوت اخلاقی مناسبی برخوردار باشد، اما بنیادهای اخلاقی خاصی در ساختار ارزشی او برجسته نباشند؛ یا برعکس، ممکن است حساسیت بالایی نسبت به برخی بنیادهای اخلاقی داشته باشد، بدون آنکه این حساسیت مستقیماً از سطح قضاوت اخلاقی او ناشی شده باشد. یافته‌های پژوهشی در حوزه اخلاق نیز نشان داده‌اند که رابطه میان شناخت اخلاقی و رفتار می‌تواند پیچیده باشد و متغیرهای فردی، اجتماعی و هیجانی در این میان نقش داشته باشند. به همین دلیل، بررسی نقش میانجی بنیادهای اخلاقی می‌تواند به روشن شدن بخشی از فرایند تبدیل قضاوت اخلاقی به رفتار اخلاقی کمک کند.

با توجه به اهمیت اخلاق در محیط‌های دانشگاهی، بررسی این روابط در میان دانشجویان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. دانشجویان در دوره‌ای از زندگی قرار دارند که با تصمیم‌های متعدد تحصیلی، حرفه‌ای و اجتماعی مواجه می‌شوند و بسیاری از این تصمیم‌ها واجد ابعاد اخلاقی هستند. نحوه قضاوت و رفتار اخلاقی آنان می‌تواند علاوه بر روابط بین‌فردی، بر عملکرد تحصیلی، مسئولیت‌پذیری حرفه‌ای آینده و کیفیت مشارکت اجتماعی آنان اثرگذار باشد. از طرف دیگر، دانشگاه یکی از مهم‌ترین محیط‌های اجتماعی برای تقویت ارزش‌های اخلاقی، مسئولیت‌پذیری و مهارت‌های تصمیم‌گیری است و شناخت عوامل مرتبط با رفتار اخلاقی دانشجویان می‌تواند مبنایی برای طراحی برنامه‌های آموزشی و تربیتی مؤثرتر فراهم سازد. پژوهش‌های موجود هر یک بخشی از روابط میان قضاوت اخلاقی، رفتار اخلاقی، همدلی، هوش اخلاقی و

یکی از این متغیرهاست که به فرد امکان می‌دهد احساسات و شرایط دیگران را بهتر درک کند و پیامدهای رفتار خود را از منظر آنان ارزیابی نماید. نتایج یک پژوهش در میان دانش‌آموزان نشان داد که همدلی می‌تواند در رابطه میان قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی نقش تعدیل‌کننده داشته باشد (Rezaei et al., 2020). چنین یافته‌ای نشان می‌دهد که حتی اگر فرد از قدرت قضاوت اخلاقی مناسبی برخوردار باشد، میزان تبدیل این قضاوت به رفتار اخلاقی ممکن است به ظرفیت‌های عاطفی و اجتماعی او نیز وابسته باشد. از این منظر، اخلاق حاصل تعامل فرایندهای شناختی، هیجانی و ارزشی است و هیچ‌یک از این ابعاد به تنهایی قادر به تبیین کامل رفتار اخلاقی نیستند.

پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه حرفه‌ای نیز شواهد مشابهی ارائه کرده‌اند. برای نمونه، در حرفه حسابداری مشخص شده است که رویکردهای اخلاقی و عوامل فردی و محیطی می‌توانند با رفتار اخلاقی ارتباط داشته باشند (Taherinia et al., 2020). همچنین در میان دانشجویان حسابداری، درک منشور اخلاق حرفه‌ای و برخی ابعاد هوش با رفتار اخلاقی رابطه مثبت و معناداری نشان داده‌اند (Kermanshahi & Khademi, 2024). در حوزه حسابرسی نیز شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد هوش اخلاقی بر کیفیت قضاوت حرفه‌ای اثرگذار است و برخی مؤلفه‌های آن می‌توانند توانایی افراد را برای اتخاذ تصمیم‌های اخلاقی در موقعیت‌های تخصصی ارتقا دهند (Nikbakht et al., 2023). به‌طور مشابه، هوش هیجانی نیز با قضاوت حسابرسان و پایداری فرایند حسابرسی مرتبط گزارش شده است (Phan et al., 2021). مجموعه این یافته‌ها نشان می‌دهد که قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی در بافت‌های حرفه‌ای نیز تحت تأثیر شبکه‌ای از ظرفیت‌های شناختی، هیجانی و ارزشی قرار دارند.

بررسی کدهای اخلاق حرفه‌ای در جوامع مختلف نیز نشان می‌دهد که رفتار اخلاقی در کنار آنکه دارای عناصر نسبتاً عمومی است، از زمینه‌های فرهنگی و نهادی نیز تأثیر می‌پذیرد. مقایسه کدهای اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان در کشورهای مختلف نشان داده است که اگرچه اصول مشترکی در نظام‌های اخلاقی وجود دارد، نحوه تدوین، تأکید و اجرای این اصول می‌تواند متناسب با شرایط فرهنگی و حرفه‌ای متفاوت باشد (Douran & Fathi Ashtiani, 2018). این

بنیادهای ارزشی را بررسی کرده‌اند، اما بررسی هم‌زمان روابط ساختاری میان قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی با در نظر گرفتن نقش میانجی بنیادهای اخلاقی، به‌ویژه در جمعیت دانشجویی، همچنان نیازمند شواهد بیشتری است.

بنابراین، هدف پژوهش حاضر مدل‌سازی روابط ساختاری قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی و بررسی نقش میانجی بنیادهای اخلاقی در دانشجویان بود.

روش‌شناسی

مطالعه حاضر از نوع توصیفی-همبستگی (تحلیل مسیر) بود. جامعه آماری پژوهش حاضر عبارتست از کلیه دانشجویان دختر و پسر مشغول به تحصیل در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکترای تخصصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳. حجم نمونه بر اساس نظر صاحب نظران با روش نمونه‌گیری در دسترس، ۲۰۰ نفر انتخاب شد. تحلیل آماری داده‌ها با استفاده از نرم افزار اسپس پی اس اس ۲۷ و تحلیل معادلات ساختاری در برنامه اسمارت پی ال اس انجام شد. جهت رعایت نکات اخلاقی، پرسشنامه‌ها بدون نام بودند. شرکت‌کنندگان این اختیار را داشتند که اگر مایل به ادامه همکاری نبودند از ادامه تکمیل پرسشنامه‌ها انصراف دهند.

فرم کوتاه داستانهای اخلاقی (Short form of Moral Stories): در این پژوهش از «فرم کوتاه داستان‌های اخلاقی»^۱ رست (۱۹۷۳) استفاده می‌شود که شامل سه داستان است. این داستان‌ها معماهای اخلاقی هستند و فرد پس از خواندن هر داستان، باید موارد خواسته شده را پاسخ گوید (کدیور، ۱۴۰۳). کدیور در تحقیقی، رابطه میان استدلال انتزاعی، کلامی و فضایی با این آزمون را مورد بررسی قرار داده و رابطه معناداری میان نمرات آزمون استدلال اخلاقی و متغیرهای شناختی مذکور به دست آورده است. دیویسن و رایبیز (۱۹۸۷) در پژوهش خود در زمینه اعتبار فرم کوتاه آن، ضریب آلفای کرونباخ این آزمون را در حدود ۰/۷۰ گزارش کردند، همچنین ضریب اعتبار داخلی این آزمون با استفاده از روش بازآزمایی ۰/۸۳ گزارش شده است (کدیور، ۱۴۰۳).

فهرست ۱۵ سؤالی رفتار اخلاقی^۲ (15 Questions Checklist of Moral Behavior): این فهرست را سوانسون و هیل (۱۹۹۳) تهیه و توسط کدیور (۱۳۸۷) به فارسی ترجمه و به کار گرفته شد. کدیور روند احراز روایی را برای ابزار فوق پیگیری کرده و در نهایت ۶۰٪ متخصصان مربوطه نظر موافق خود را در رابطه با سؤالات فهرست اعلام نموده‌اند. سوانسون و هیل ضریب اعتبار این فهرست را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۶ محاسبه کرده‌اند. کدیور نیز ضریب اعتبار داخلی این فهرست را برابر با ۰/۷۸ به دست آورده است.

پرسشنامه بنیان‌های اخلاقی (MFQ30): پرسشنامه بنیان‌های اخلاقی توسط هایت و گراهام (۲۰۰۷) به منظور ارزیابی و سنجش ابعاد اخلاق ساخته شده و دارای ۳۲ سوال در دو قسمت می‌باشد. این پرسشنامه شامل پنج مولفه مراقبت-آسیب، انصاف، وفاداری به گروه، احترام به مرجعیت و خلوص می‌باشد. سؤالات بخش اول پرسشنامه شامل سؤالات ۱ تا ۱۶ می‌باشد. که بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه ای (از اصلاً نمره صفر تا خیلی زیاد است نمره ۵) نمره گذاری می‌شود. بخش دوم نیز شامل سؤالات ۱۷ تا ۳۲ است که بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه ای (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافقم نمره ۵) نمره گذاری می‌شود. عبارات ۶ و ۲۲ نمره گذاری نمی‌شوند.

در پژوهش سیفی قوزلو (۱۳۹۵) نتایج آلفای کرونباخ ۰/۷۹ و همچنین خرده‌مقیاس‌های مراقبت-آسیب ۰/۵۸، انصاف (عدالت) ۰/۷۹، وفاداری به گروه ۰/۶۱، احترام به مرجعیت ۰/۷۰ و خلوص ۰/۷۳ به دست آمده است.

نتایج تحلیل عاملی تاییدی نشان داد که این پرسش‌نامه از برازش مناسبی برخوردار است. اعتبار همگرا این پرسشنامه به وسیله اجرای همزمان آن با زمینه یاب ارزشی شوارتز سنجیده شد و اعتبار همگرای پرسشنامه بنیان‌های اخلاقی تایید شد. به طور کلی فرم فارسی (ایرانی) پرسشنامه بنیان‌های اخلاقی از اعتبار و روایی مناسبی برخوردار است.

² 15 Questions Checklist of Moral Behavior

¹ Short form of Moral Stories

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت شناختی شامل: سن، جنسیت، وضعیت تاهل و تحصیلات برای هر شرکت کننده ثبت شده است. بدین منظور فراوانی (درصد) هر یک از متغیرهای مذکور در شرکت کنندگان در جدول ۱ و همچنین میانگین (انحراف معیار) مقیاس های مورد مطالعه در جدول ۱ گزارش شده است.

برای بررسی اهداف مطالعه، نخست توصیفی از اطلاعات جمعیت شناختی و همچنین نمرات شرکت کنندگان به مقیاس های مورد مطالعه ارایه شد و سپس به بررسی اهداف مورد مطالعه در بخش تحلیلی پرداخته شد.

جدول ۱. فراوانی (درصد) ویژگی‌های دموگرافیک شرکت کنندگان به همراه میانگین $\pm$ انحراف معیار مقیاس های پرسشنامه ها

ویژگی	فراوانی (درصد)	ویژگی	فراوانی (درصد)
سن		تحصیلات	
کمتر از ۳۱ سال	۱۱۴ (۵۶/۷٪)	دیپلم	۷۹ (۳۹/۳٪)
۳۱-۴۰	۳۱ (۱۵/۴٪)	فوق دیپلم	۲۰ (۱۰٪)
بیشتر از ۴۰ سال	۵۶ (۲۷/۹٪)	لیسانس	۶۲ (۳۰/۸٪)
جنسیت		فوق لیسانس	۳۱ (۱۵/۴٪)
زن	۱۴۴ (۷۱/۶٪)	دکتری	۹ (۴/۵٪)
مرد	۵۷ (۲۸/۴٪)		
وضعیت تاهل			
مجرد	۱۲۸ (۶۳/۷٪)		
متاهل	۷۳ (۳۶/۳٪)		

مجرد بوده و آنهایی که تحصیلات دیپلم دارند بیشترین تعداد را دارند. نمرات شرکت کنندگان در متغیرهای مختلف بررسی شد که نتایج میانگین و انحراف معیار آنها در جدول ۲ نمایش داده شده است.

بررسی شاخص ها در جدول ۱ نشان می دهد که شرکت کنندگان با سن کمتر از ۳۱ سال در اکثریت می باشند. همچنین حدود ۷۲ درصد از شرکت کنندگان زن هستند. نزدیک به دو سوم شرکت کنندگان

جدول ۲. میانگین (انحراف معیار) مقیاس های پرسشنامه های مورد مطالعه.

مقیاس	زیر مقیاس	کمترین	بیشترین	میانگین (انحراف معیار)
بنیاد های اخلاقی				
مراقبت و آسیب		۱۲	۲۹	۲۲/۰۰ (۳/۲۹)
انصاف		۷	۳۰	۲۳/۲۲ (۳/۵۹)
وفاداری به گروه		۱۰	۳۰	۲۰/۹۹ (۳/۸۳)
احترام به مرجعیت		۶	۳۰	۲۰/۲۵ (۴/۵۰)
اخلاص و تقدس		۲	۳۰	۲۲/۱۵ (۵/۰۲)
قضاوت اخلاقی		۷۴	۱۵۹	۱۰۹/۳۶ (۱۳/۲۳)
رفتار اخلاقی		۲۹	۷۵	۴۰/۱۳ (۷/۰۰)

گردد. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف در جدول ۳ مشخص است.

در اولین گام همبستگی بین متغیرها بررسی گردید. برای بررسی همبستگی، نخست لازم بود تا نرمال بودن توزیع مقیاس ها بررسی

جدول ۲. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف جهت نرمال سنجی توزیع نمرات

مقیاس	آماره آزمون (معنی داری)
بنیاد های اخلاقی	۰/۱۳ (<۰/۰۰۱)
قضاوت اخلاقی	۰/۰۹ (<۰/۰۰۱)
رفتار اخلاقی	۰/۱۱ (<۰/۰۰۱)

بر همین اساس توزیع نمرات مقیاس ها و زیرمقیاس ها با آزمون کولموگروف-اسمیرنوف غیرنرمال گزارش شد. بر همین اساس برای جدول ۴. ضریب همبستگی اسپیرمن میان مقیاس های مورد مطالعه

رفتار اخلاقی	قضاوت اخلاقی	همدلی	بنیاد های اخلاقی
رفتار اخلاقی	۱		
قضاوت اخلاقی	**۰/۲۴	۱	
بنیادهای اخلاقی	**۰/۳۱	۰/۱۳	۱

*: معنی داری در سطح ۰/۰۵، **: معنی داری در سطح ۰/۰۰۱

همان‌طور که از جدول ۴ مشخص است بیشترین همبستگی میان بنیادهای اخلاقی و رفتار اخلاقی است.

یکی از ابزارها در نمایش برازنده بودن مدل، اندازه پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ می باشد. مقدار مطلوب هر دو شاخص عددی بالاتر جدول ۵. پایایی پرسشنامه ها با معیار آلفای کرونباخ

مقیاس	تعداد گویه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
رفتار اخلاقی	۱۵	۰/۷۱	۰/۷۵
قضاوت اخلاقی	۳۶	۰/۷۴	۰/۷۶
بنیادهای اخلاقی	۳۲	۰/۸۵	۰/۸۶

اندازه شاخص آلفای کرونباخ و شاخص پایایی ترکیبی برای همه مقیاس ها در حد مطلوب می باشد؛

در مدل مفهومی که در شکل ۳ نمایش داده شده است، هر یک از مقیاس ها توسط گویه های خود تبیین می شوند. اندازه واریانسی که توسط گویه های یک مقیاس تبیین می شود شاخصی از برازندگی مدل مفهومی است. مقدار مطلوب این شاخص عددی بزرگتر از ۰/۵ می باشد، که در این مطالعه به ترتیب برای مقیاس رفتار اخلاقی، بنیاد های اخلاقی، قضاوت اخلاقی و همدلی برابر با ۰/۵۵، ۰/۵۰، ۰/۴۹ و ۰/۵۱ گزارش شده است که این مقدار برای متغیر قضاوت اخلاقی، با اختلاف کمی کمتر از حد مطلوب است.

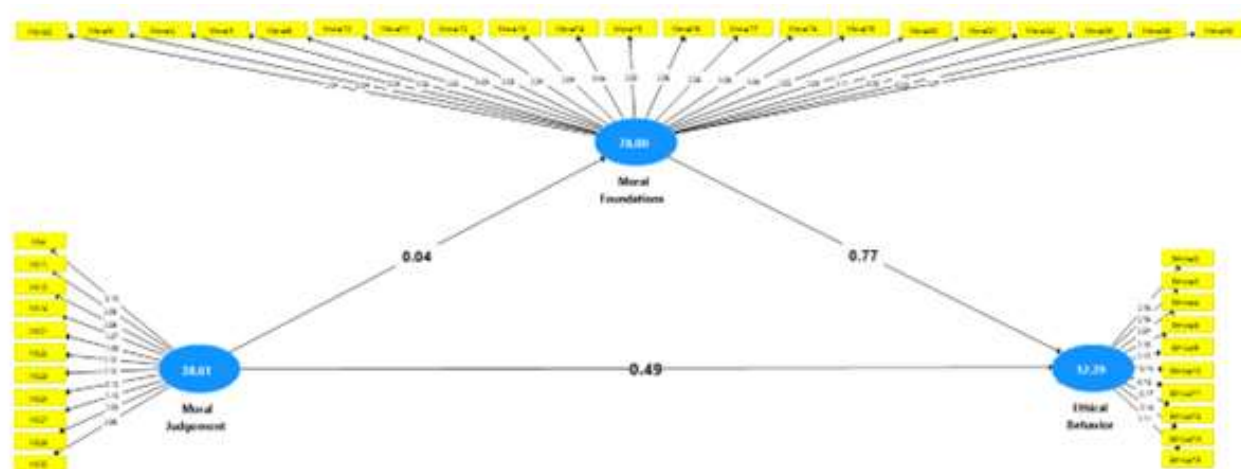
این شاخص توانایی یک مدل در افتراق گویه های یک مقیاس از گویه های مقیاس دیگر را می سنجد. معیار سنجش روایی واگرا شاخص فورنل و لارکر است که در خروجی برنامه اسمارت پی ال اس بصورت ماتریس گزارش می گردد (جدول ۶).

جدول ۶. گزارش نتایج روایی و اگر با استفاده از روش فورنل-لاکر

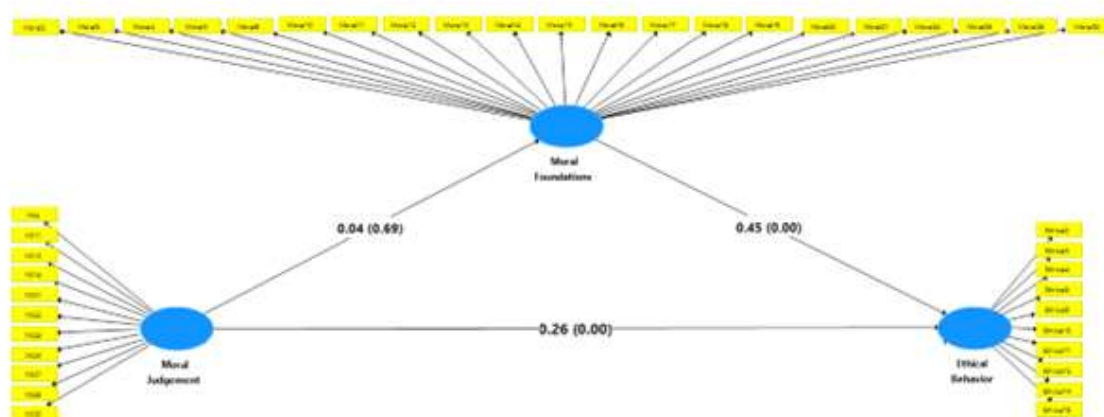
مقیاس	رفتار اخلاقی	بنیاد های اخلاقی	قضاوت اخلاقی	همدلی
رفتار اخلاقی	۰/۷۴۱			
بنیاد های اخلاقی	۰/۶۲۴	۰/۷۰۷		
قضاوت اخلاقی	۰/۵۲۴	۰/۳۲۴	۰/۷۰۰	

بایستی از اندازه همبستگی آن مقیاس با سایر مقیاس ها بزرگتر باشد. این تعریف برای تمامی مقیاس ها برقرار می باشد. در این بخش مدل معادلات ساختاری با ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده و استاندارد ارائه می گردد.

در این ماتریس، اعضای روی قطر اصلی ماتریس، جذر مقادیر واریانس استخراج شده در بخش قبلی است. سایر آرایه ها در ماتریس، همبستگی میان هر مقیاس با مقیاس دیگر است. شاخص فورنل-لاکر بیان می کند که جذر اندازه واریانس استخراج شده

شکل ۱: مدل معادلات ساختاری با ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده

شکل ۲: مدل معادلات ساختاری شامل ضرایب رگرسیونی استاندارد شده به همراه مقدار احتمال (P-value)

فرضیه اول) قضاوت اخلاقی بر رفتار اخلاقی اثر مستقیم دارد

نخستین فرضیه در خصوص رابطه میان قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی است. شکل ۱ و ۲ نشان می‌دهد که قضاوت اخلاقی روی رفتار اخلاقی اثر معنادار دارد ($P\text{-value} < 0.001$). لذا می‌توان بیان نمود که تغییرات در اندازه نمره قضاوت اخلاقی روی نمره رفتار اخلاقی تأثیر معنادار دارد و فرضیه پذیرفته می‌شود. بر همین اساس می‌توان بیان کرد که هر یک نمره افزایش در مقیاس بنیاد اخلاقی بطور متوسط به اندازه ۰/۲۶ به نمره رفتار اخلاقی افزوده می‌شود. لذا این فرضیه تأیید می‌گردد.

فرضیه دوم) بنیادهای اخلاقی بر رفتار اخلاقی اثر مستقیم دارد

شکل ۱ و ۲ نشان می‌دهد که تأثیر بنیاد اخلاقی بر روی رفتار اخلاقی معنادار می‌باشد ($P\text{-value} < 0.001$). بر همین اساس می‌توان بیان کرد که هر یک نمره افزایش در مقیاس بنیاد اخلاقی بطور متوسط به اندازه ۰/۹۶ به نمره رفتار اخلاقی افزوده می‌شود. لذا این فرضیه تأیید می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مدل‌سازی روابط ساختاری قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی و بررسی نقش میانجی بنیادهای اخلاقی در میان دانشجویان انجام شد. نتایج نشان داد که قضاوت اخلاقی دارای اثر مستقیم و معناداری بر رفتار اخلاقی است؛ به این معنا که افزایش سطح قضاوت اخلاقی با افزایش رفتارهای اخلاقی همراه است. همچنین بنیادهای اخلاقی تأثیر مستقیم و معناداری بر رفتار اخلاقی داشتند و از میان روابط بررسی‌شده، ارتباط بنیادهای اخلاقی با رفتار

اندازه ۰/۴۵ به نمره رفتار اخلاقی افزوده می‌شود. لذا این فرضیه نیز تأیید می‌گردد.

فرضیه سوم) قضاوت اخلاقی بر رفتار اخلاقی از طریق بنیادهای اخلاقی اثر غیر مستقیم دارد.

برای پاسخ به این فرضیه بایستی از آزمون سوبل (Sobel test) استفاده نمود. فرمول محاسبه اندازه آماره Z بصورت زیر است.

$$Z - value = \frac{a * b}{\sqrt{(b^2 * s_a^2) + (a^2 * s_b^2) + (s_a^2 * s_b^2)}}$$

که a برابر با ضریب مسیر استاندارد نشده میان متغیر مستقل و میانجی است. نشانگر b برابر با ضریب مسیر استاندارد نشده میان متغیر میانجی و وابسته است. نشانگر s_a^2 و s_b^2 به ترتیب برابر با خطای معیار رابطه رگرسیونی است. مقدار a و b را از خروجی برنامه اسمارت پی ال اس داریم اما برای مقادیر خطای معیار از برنامه SPSS کمک می‌گیریم. بدین منظور برای هر مسیر یک رگرسیون خطی برازش داده و مقدار خطای معیار آن را در رابطه قرار می‌دهیم.

$$Z = \frac{0.04 * 0.77}{\sqrt{(0.77^2 * 0.082^2) + (0.04^2 * 0.032^2) + (0.082^2 * 0.032^2)}} = \frac{0.031}{0.063} = 0.49, P. value = 0.626$$

اخلاقی از اهمیت قابل توجهی برخوردار بود. در مقابل، رابطه میان قضاوت اخلاقی و بنیادهای اخلاقی از نظر آماری معنادار نبود و در نتیجه، اثر غیرمستقیم قضاوت اخلاقی بر رفتار اخلاقی از طریق بنیادهای اخلاقی نیز مورد تأیید قرار نگرفت. بر این اساس، الگوی یافته‌ها نشان می‌دهد که قضاوت اخلاقی و بنیادهای اخلاقی، اگرچه هر دو در تبیین رفتار اخلاقی نقش دارند، احتمالاً از مسیرهای نسبتاً مستقلی بر رفتار اثر می‌گذارند و بنیادهای اخلاقی را نمی‌توان در نمونه مورد مطالعه سازوکاری واسطه‌ای برای انتقال اثر قضاوت اخلاقی به رفتار اخلاقی تلقی کرد.

نخستین یافته پژوهش مبنی بر اثر مستقیم و معنادار قضاوت اخلاقی بر رفتار اخلاقی را می‌توان بر مبنای دیدگاه‌های شناختی تحول اخلاقی تبیین کرد. در این دیدگاه‌ها، قضاوت اخلاقی به توانایی فرد برای تحلیل موقعیت‌های اخلاقی، تمایز میان رفتار درست و نادرست و ارزیابی پیامدهای احتمالی انتخاب‌های مختلف اشاره دارد. هرچه افراد از توانایی بیشتری برای تحلیل مسائل اخلاقی برخوردار باشند،

احتمال آنکه رفتارهای خود را بر اساس اصول و هنجارهای اخلاقی تنظیم کنند بیشتر خواهد بود. در نظریه‌های رشد اخلاقی نیز استدلال و قضاوت اخلاقی به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی تحول اخلاقی در نظر گرفته شده و فرض بر آن است که تحول ساختارهای شناختی می‌تواند افراد را برای اتخاذ تصمیم‌های منسجم‌تر و مسئولانه‌تر آماده سازد (Santrock, 2014). شواهد فراتحلیلی مرتبط با تحول اخلاقی نیز نشان داده‌اند که رشد توانایی‌های اخلاقی با تغییرات شناختی و اجتماعی همراه است و سطوح بالاتر رشد اخلاقی می‌تواند زمینه اتخاذ تصمیم‌های سنجیده‌تر را فراهم آورد (Shabani, 2012). از این رو، یافته پژوهش حاضر را می‌توان مؤید این دیدگاه دانست که توانایی فرد در تشخیص و ارزیابی ابعاد اخلاقی موقعیت‌ها، یکی از پیشایندهای مهم رفتار اخلاقی محسوب می‌شود.

این یافته همچنین با نتایج پژوهش‌هایی همسو است که بر نقش ظرفیت‌های شناختی و اخلاقی در شکل‌گیری رفتار تأکید کرده‌اند. برون و فولادچنگ نشان دادند که آموزش خودارزیابی مرکزی موجب بهبود تصمیم‌گیری اخلاقی و رفتار اخلاقی نوجوانان می‌شود، که بیانگر ارتباط میان تقویت فرایندهای شناختی مرتبط با خود و اخلاق و بهبود رفتارهای اخلاقی است (Boroun & Fouladchang, 2023). همچنین نیکبخت و همکاران نشان دادند که هوش اخلاقی بر قضاوت حرفه‌ای حساب‌رسان تأثیر دارد و مؤلفه‌هایی مانند وفای به عهد، پذیرش اشتباه و مسئولیت‌پذیری می‌توانند کیفیت قضاوت حرفه‌ای را تحت تأثیر قرار دهند (Nikbakht et al., 2023). اگرچه متغیر پیامد در آن پژوهش قضاوت حرفه‌ای بوده است، نتایج آن با یافته حاضر از این جهت همخوان است که ظرفیت‌های اخلاقی-شناختی می‌توانند کیفیت تصمیم‌ها و عملکرد فرد را در موقعیت‌های واجد محتوای اخلاقی شکل دهند. همچنین Crossan و همکاران بر نقش فضایل، ارزش‌ها و نقاط قوت شخصیت در تصمیم‌گیری اخلاقی تأکید کرده‌اند و نشان داده‌اند که تصمیم اخلاقی نتیجه تعامل میان شناخت اخلاقی و ویژگی‌های درونی فرد است (Crossan et al., 2013).

با وجود این، یافته حاضر با برخی مطالعات پیشین تفاوت دارد. یعقوبی و عبداللهی مقدم رابطه مستقیم معناداری میان استدلال اخلاقی و رفتار اخلاقی نیافتند و نشان دادند که ورود عوامل مرتبط با

نظریه شناخت اجتماعی می‌تواند ارتباط میان این دو سازه را تغییر دهد (Yaghoubi & Abdollahi Moghadam, 2016). این تفاوت را می‌توان ناشی از تفاوت در گروه‌های مورد مطالعه، ابزارهای اندازه‌گیری، بافت اجتماعی و متغیرهای دخیل در مدل دانست. پژوهش حاضر بر دانشجویان متمرکز بود، در حالی که برخی مطالعات پیشین بر نوجوانان انجام شده‌اند. همچنین رفتار اخلاقی پدیده‌ای چندعاملی است و قضاوت اخلاقی تنها یکی از عوامل مؤثر بر آن محسوب می‌شود. حتی اگر فرد بداند چه رفتاری از نظر اخلاقی مناسب است، عوامل انگیزشی، هیجانی، اجتماعی و موقعیتی می‌توانند مانع تبدیل این شناخت به رفتار واقعی شوند. یافته‌های حاتمی و آقابابایی نیز بر نقش هم‌زمان فرد و موقعیت در قضاوت اخلاقی تأکید دارند و نشان می‌دهند که داوری اخلاقی را نمی‌توان مستقل از ویژگی‌های موقعیت در نظر گرفت (Hatami & Aghababaei, 2012). بنابراین، معناداری رابطه قضاوت و رفتار در پژوهش حاضر به معنای یکسان بودن این دو مفهوم نیست، بلکه نشان می‌دهد قضاوت اخلاقی می‌تواند یکی از عوامل پیش‌بینی‌کننده رفتار باشد.

دومین یافته مهم پژوهش حاضر نشان داد که بنیادهای اخلاقی دارای اثر مستقیم و معناداری بر رفتار اخلاقی هستند. این نتیجه با مبانی نظریه بنیادهای اخلاقی هماهنگی دارد. بر اساس این نظریه، انسان‌ها دارای حساسیت‌هایی نسبت به حوزه‌های اساسی اخلاق مانند مراقبت و اجتناب از آسیب، انصاف، وفاداری، احترام به مرجعیت و تقدس هستند و تفاوت در میزان برجستگی این بنیادها می‌تواند نحوه واکنش افراد به موقعیت‌های اجتماعی و اخلاقی را تحت تأثیر قرار دهد (Haidt & Graham, 2007). بر این اساس، بنیادهای اخلاقی تنها نگرش‌هایی انتزاعی نیستند، بلکه می‌توانند به عنوان چارچوب‌های ارزشی درونی‌شده، توجه افراد را به برخی ابعاد موقعیت هدایت کرده و رفتار آنها را تنظیم کنند. فردی که مراقبت از دیگران، انصاف، وفاداری یا مسئولیت‌پذیری را به عنوان معیارهای مهم اخلاقی پذیرفته است، در موقعیت‌های اجتماعی نیز احتمال بیشتری دارد رفتار خود را در جهت حفظ این ارزش‌ها تنظیم کند.

همسویی یافته حاضر با پژوهش Dawson و همکاران نیز قابل توجه است. این پژوهشگران نشان دادند که بنیادهای اخلاقی با ویژگی‌های همدلانه و هویت اخلاقی ارتباط دارند (Dawson et al., 2021).

هویت اخلاقی و همدلی هر دو از عوامل مهم نزدیک به رفتار اخلاقی هستند؛ بنابراین، ارتباط بنیادهای اخلاقی با آنها می‌تواند توضیح دهد که چرا بنیادهای اخلاقی در پژوهش حاضر به‌طور مستقیم رفتار اخلاقی را پیش‌بینی کرده‌اند. فردی که ارزش‌های اخلاقی در ساختار هویتی او جایگاه قوی‌تری دارند، احتمال بیشتری دارد این ارزش‌ها را در رفتار روزمره خود بازتاب دهد. همچنین Hadrics و Kenede نشان دادند که بنیادهای اخلاقی با رفتارهای مثبت و منفی بین‌گروهی مرتبط هستند و نوع نگرانی اخلاقی فرد می‌تواند بر نحوه برخورد او با اعضای گروه‌های مختلف تأثیر بگذارد (Hadrics & Kenede, 2018). این یافته نیز مؤید آن است که بنیادهای اخلاقی از سطح باورهای انتزاعی فراتر رفته و می‌توانند در سطح رفتاری نمود پیدا کنند.

نتیجه مربوط به اثر بنیادهای اخلاقی بر رفتار اخلاقی با یافته‌های برخی پژوهش‌های داخلی در زمینه متغیرهای ارزشی و اخلاقی نیز هم‌جهت است. کرمانشاهی و خادمی نشان دادند که درک منشور اخلاق حرفه‌ای و مؤلفه‌های مرتبط با هوش با رفتار اخلاقی دانشجویان حسابداری رابطه مثبت و معناداری دارند (Kermanshahi & Khademi, 2024). این یافته نشان می‌دهد که درونی‌سازی معیارها و ارزش‌های اخلاقی می‌تواند رفتار فرد را هدایت کند. همچنین طاهری‌نیا و همکاران در بررسی رفتار اخلاقی در حرفه حسابداری نشان دادند که رویکردهای اخلاقی با رفتار اخلاقی رابطه دارند و برای تبیین رفتار اخلاقی باید علاوه بر فرایندهای شناختی به نظام ارزشی فرد نیز توجه کرد (Taherinia et al., 2020). شریف‌فرد و همکاران نیز در طراحی مدل پیش‌بینندهای رفتار اخلاقی تأکید کردند که رفتار اخلاقی از مجموعه‌ای از عوامل فردی و زمینه‌ای متأثر است (Sharifard et al., 2019). در مجموع، این شواهد از نتیجه پژوهش حاضر حمایت می‌کنند که بنیادهای ارزشی فرد می‌توانند سهم مستقیمی در شکل‌گیری رفتار اخلاقی داشته باشند.

همچنین یافته حاضر را می‌توان در ارتباط با نقش عوامل شخصیتی و هیجانی در رفتار اخلاقی تفسیر کرد. ناد و همکاران نشان دادند که ویژگی‌های شخصیتی و احساس گناه با رفتار اخلاقی مرتبط هستند (Nadi et al., 2018). از سوی دیگر، نتایج Phan و همکاران نشان داد که هوش هیجانی می‌تواند بر قضاوت حسابرسان و پایداری

حسابرسی تأثیر داشته باشد (Phan et al., 2021). این یافته‌ها نشان می‌دهند که رفتار اخلاقی حاصل عملکرد یک نظام روان‌شناختی چندسطحی است که در آن شناخت، هیجان، شخصیت و ارزش‌ها به‌طور هم‌زمان نقش دارند. بنیادهای اخلاقی ممکن است بخشی از این نظام ارزشی را تشکیل دهند و از طریق تعیین آنچه برای فرد از نظر اخلاقی مهم یا نامطلوب است، جهت رفتار را مشخص کنند. به همین دلیل، اثر مستقیم بنیادهای اخلاقی بر رفتار اخلاقی در پژوهش حاضر با رویکرد چندعاملی به اخلاق سازگار است.

سومین و شاید مهم‌ترین یافته پژوهش حاضر این بود که بنیادهای اخلاقی در رابطه میان قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی نقش میانجی معناداری ندارند. همچنین مسیر قضاوت اخلاقی به بنیادهای اخلاقی از نظر آماری معنادار نبود. این یافته نشان می‌دهد که اگرچه قضاوت اخلاقی و بنیادهای اخلاقی هر دو رفتار اخلاقی را تبیین می‌کنند، لزوماً در یک زنجیره علی‌متوالی قرار ندارند. به عبارت دیگر، نمی‌توان بر اساس نتایج حاضر فرض کرد که افزایش قضاوت اخلاقی ابتدا باعث تقویت بنیادهای اخلاقی شده و سپس از طریق آنها رفتار اخلاقی را افزایش می‌دهد. محتمل‌تر آن است که این دو سازه دو منبع متفاوت اما مکمل برای تنظیم رفتار اخلاقی باشند؛ قضاوت اخلاقی بیشتر بیانگر فرایند ارزیابی و استدلال درباره مسائل اخلاقی است، در حالی که بنیادهای اخلاقی بازتاب حساسیت‌های عمیق‌تر ارزشی و شهودی افراد هستند.

این تبیین با تمایزی که نظریه بنیادهای اخلاقی میان استدلال آگاهانه و شهود اخلاقی مطرح می‌کند سازگار است. Haidt و Graham بر این نکته تأکید کرده‌اند که بسیاری از واکنش‌های اخلاقی افراد از حساسیت‌ها و شهودهای بنیادی ناشی می‌شوند و الزاماً محصول استدلال آگاهانه و مرحله‌به‌مرحله نیستند (Haidt & Graham, 2007). بنابراین، عدم رابطه معنادار میان قضاوت اخلاقی و بنیادهای اخلاقی در پژوهش حاضر می‌تواند نشان‌دهنده آن باشد که این دو سازه در سطوح متفاوتی از پردازش اخلاقی عمل می‌کنند. فرد ممکن است از توانایی استدلال اخلاقی بالایی برخوردار باشد، اما الگوی بنیادهای اخلاقی او بیشتر تحت تأثیر فرایندهای اجتماعی‌شدن، فرهنگ، خانواده و تجربیات اجتماعی شکل گرفته باشد. از سوی دیگر، فردی ممکن است حساسیت بالایی نسبت به مراقبت یا انصاف

داشته باشد، بدون آنکه الزاماً در آزمون‌های قضاوت اخلاقی عملکرد بالاتری نشان دهد.

یافته‌های Ziaei و همکاران نیز می‌تواند در تبیین این نتیجه مورد استفاده قرار گیرد. آنان نشان دادند که قضاوت اخلاقی می‌تواند تحت تأثیر فرهنگ قرار گیرد و زمینه فرهنگی بر نحوه ارزیابی خوب یا بد بودن اعمال اثر داشته باشد (Ziaei et al., 2010). بنیادهای اخلاقی نیز خود در تعامل با زمینه فرهنگی شکل می‌گیرند، اما نحوه اثرگذاری فرهنگ بر این دو سازه لزوماً یکسان نیست. ممکن است فرهنگ بر محتوای ارزش‌های اخلاقی، حساسیت نسبت به هنجارها و نحوه استدلال درباره مسائل اخلاقی از مسیرهای متفاوتی اثر بگذارد. ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی پرسشنامه بنیادهای اخلاقی نیز نشان داده‌اند که ارزیابی این سازه در بافت ایرانی امکان‌پذیر است، اما ساختار و برجستگی بنیادها باید با حساسیت نسبت به زمینه فرهنگی تفسیر شود (Nejat & Hatami, 2019; Seifi Ghozlou et al., 2016). بنابراین، عدم میانجی‌گری بنیادهای اخلاقی می‌تواند تا حدی بازتاب استقلال نسبی مسیرهای شناختی و ارزشی اخلاق در بافت فرهنگی مورد مطالعه باشد.

از سوی دیگر، نتایج پژوهش Rezaei و همکاران که نقش تعدیل‌کننده همدلی را در رابطه میان قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی نشان دادند، بیانگر آن است که متغیرهایی نزدیک‌تر به تجربه هیجانی و انگیزشی ممکن است در تبدیل قضاوت به رفتار نقش تعیین‌کننده‌تری داشته باشند (Rezaei et al., 2020). این نتیجه در کنار یافته حاضر می‌تواند بیانگر آن باشد که صرف برخورداری از یک نظام ارزشی اخلاقی برای انتقال اثر قضاوت به رفتار کافی نیست و عواملی مانند همدلی، خودتنظیمی، انگیزش اخلاقی یا احساس مسئولیت ممکن است حلقه واسط مناسب‌تری باشند. همچنین دیدگاه‌های مطرح‌شده در روان‌شناسی اخلاق نشان می‌دهند که فاصله میان «دانستن آنچه درست است» و «انجام دادن آنچه درست است» یکی از مسائل اساسی این حوزه است (Kadivar, 2024). این فاصله می‌تواند با متغیرهای هیجانی، انگیزشی، شخصیتی و موقعیتی توضیح داده شود.

در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر تصویری چندبعدی از رفتار اخلاقی ارائه می‌دهند. قضاوت اخلاقی از طریق توانایی تشخیص،

تحلیل و انتخاب گزینه‌های اخلاقی می‌تواند رفتار را تحت تأثیر قرار دهد، در حالی که بنیادهای اخلاقی از طریق نظام ارزش‌ها و حساسیت‌های درونی‌شده فرد، مسیر مستقلى برای جهت‌دهی رفتار فراهم می‌کنند. این دو مسیر در عین تأثیرگذاری بر یک پیامد مشترک، لزوماً به یکدیگر وابسته نیستند. چنین نتیجه‌ای با مطالعات مربوط به کدهای اخلاق حرفه‌ای نیز سازگار است؛ زیرا حتی وجود استانداردهای نسبتاً مشترک اخلاقی در فرهنگ‌ها و حرفه‌های مختلف به معنای یکسان بودن فرایندهای درونی قضاوت و رفتار نیست (Douran & Fathi Ashtiani, 2018). همچنین تأکید بر نقش ارزش‌های اخلاقی در ایجاد امنیت و تنظیم روابط انسانی نشان می‌دهد که اخلاق در سطح رفتاری به مجموعه‌ای از منابع شناختی، ارزشی و اجتماعی وابسته است (Ehrami, 2025). بنابراین، برای تبیین دقیق‌تر رفتار اخلاقی باید از مدل‌هایی استفاده شود که به جای فرض یک زنجیره ساده میان شناخت، ارزش و رفتار، تعامل و استقلال نسبی این سطوح را مورد توجه قرار دهند.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی همراه بود که در تفسیر و تعمیم نتایج باید مورد توجه قرار گیرند. نخست، نمونه پژوهش تنها از دانشجویان یک واحد دانشگاهی و با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شد؛ بنابراین، تعمیم یافته‌ها به تمامی دانشجویان، سایر دانشگاه‌ها یا گروه‌های سنی و اجتماعی باید با احتیاط انجام شود. دوم، بخش مهمی از داده‌ها بر اساس ابزارهای خودگزارشی جمع‌آوری شد و احتمال سوگیری مطلوبیت اجتماعی در پاسخ‌گویی به سؤالات مرتبط با اخلاق وجود دارد. همچنین قضاوت افراد درباره سناریوهای اخلاقی الزاماً با رفتاری که در موقعیت‌های واقعی و تحت فشارهای اجتماعی و هیجانی نشان می‌دهند یکسان نیست. ماهیت مقطعی پژوهش نیز امکان استنباط روابط علی قطعی میان متغیرها را محدود می‌کند. افزون بر این، متغیرهایی مانند سن، جنسیت، مقطع تحصیلی، وضعیت تأهل، زمینه فرهنگی، ویژگی‌های شخصیتی و شرایط موقعیتی در مدل ساختاری به‌عنوان عوامل تعدیل‌کننده مورد بررسی قرار نگرفتند.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده این مدل را در نمونه‌های بزرگ‌تر و متنوع‌تر از دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی و در مناطق فرهنگی و جغرافیایی مختلف بررسی کنند تا میزان پایداری روابط مشاهده‌شده

ملاحظات اخلاقی

در این مطالعه، اهمیت و ضرورت پژوهش برای نمونه‌ها تشریح و درباره رعایت ملاحظات اخلاقی مانند رازداری، محرمانگی، حفظ حریم نمونه‌ها، آزادی جهت شرکت در پژوهش و انصراف از آن و غیره به آنان اطمینان داده شد.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این مقاله با یکدیگر مشارکت داشتند.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از تمامی افرادی که در مراحل پژوهش همکاری و یاری نمودند تقدیر و تشکر می‌شود.

References

- Boroun, S., & Fouladchang, M. (2023). Effectiveness of Core Self-Evaluation Training on Ethical Decision-Making and Ethical Behavior in Adolescents. *Journal of Sabzevar University of Medical Sciences*, 30(3), 374-383.
- Crossan, M., Mazutis, D., & Seijts, G. (2013). In Search of Virtue: The Role of Virtues, Values and Character Strengths in Ethical Decision Making. *Journal of Business Ethics*, 112, 567-581.
- Dawson, K. J., Han, H., & Choi, Y. R. (2021). How Are Moral Foundations Associated with Empathic Traits and Moral Identity? *Current Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02372-5>
- Douran, B., & Fathi Ashtiani, A. (2018). Comparison of Professional Ethical Codes for Psychologists in Iran, the United States, Canada, the United Kingdom, and Australia. *Journal of Psychology*, 22(4), 396-412.
- Ehrami, S. (2025). The Legal Basis of Ethical Values Creating Security for Women in the Family. *Ethics in Science and Technology*, 20(1), 1-7.
- Ferguson, J. L. (2014). Excessive Risk Exposure: A Question of Ethical Decision-Making. *Journal of Business Research*, 67, 2684-2685.
- Hadrics, M., & Kenede, A. (2018). Moral Foundations of Positive and Negative Intergroup Behavior: Moral Exclusion Fills the Gap. *International Journal of Intercultural Relations*, 64, 67-76.
- Haidt, J., & Graham, J. (2007). When Morality Opposes Justice: Conservatives Have Moral Intuitions that Liberals May Not Recognize. *Social Justice Research*, 20(1), 98-116.
- Hatami, J., & Aghababaei, N. (2012). The Role of Person and Situation in Moral Judgment. *Ethical Knowledge*, 3(2), 73-88.
- Kadivar, P. (2024). *Moral Psychology*. Agah Publications.
- Kermanshahi, B., & Khademi, S. (2024). The Relationship Between Understanding the Professional Code of Ethics and Intelligence with Ethical Behavior in Accounting Students. *Ethics in Science and Technology*, 19(3), 194-199.
- Nadi, M. A., Azizi, H., & Masjedi, N. (2018). The Relationship Between Personality Traits, Ethical Behavior, and Guilt with Compulsory Citizenship Behavior. *Quarterly Journal of the Iranian Psychological Association*, 23(1), 83-98.

مشخص شود. استفاده از روش‌های نمونه‌گیری احتمالی می‌تواند قابلیت تعمیم نتایج را افزایش دهد. همچنین انجام پژوهش‌های طولی می‌تواند روشن سازد که تغییرات قضاوت اخلاقی و بنیادهای اخلاقی در گذر زمان چگونه با تغییر رفتار اخلاقی همراه می‌شوند. پیشنهاد می‌شود متغیرهایی مانند همدلی، هویت اخلاقی، انگیزش اخلاقی، خودکنترلی، هوش هیجانی، مسئولیت‌پذیری و فشار اجتماعی به‌عنوان میانجی یا تعدیل‌کننده در مدل‌های آینده وارد شوند. مقایسه مدل در گروه‌های مختلف بر اساس جنسیت، سن، رشته و مقطع تحصیلی نیز می‌تواند به شناسایی تفاوت‌های احتمالی کمک کند. همچنین استفاده هم‌زمان از پرسشنامه، مشاهده رفتار واقعی، سناریوهای آزمایشی و ارزیابی‌های موقعیتی می‌تواند اعتبار بوم‌شناختی یافته‌ها را افزایش دهد.

با توجه به اثر مستقیم قضاوت اخلاقی و بنیادهای اخلاقی بر رفتار اخلاقی، پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها برنامه‌های آموزش اخلاق را از حالت صرفاً نظری خارج کرده و بر تمرین عملی تصمیم‌گیری در موقعیت‌های واقعی یا شبیه‌سازی‌شده تمرکز کنند. طراحی کارگاه‌هایی مبتنی بر معماهای اخلاقی، ایفای نقش، بحث گروهی و تحلیل پیامدهای تصمیم‌ها می‌تواند توانایی دانشجویان در تشخیص و ارزیابی مسائل اخلاقی را تقویت کند. همچنین می‌توان مؤلفه‌هایی مانند مراقبت از دیگران، انصاف، مسئولیت‌پذیری، احترام متقابل و وفاداری به تعهدات را در برنامه‌های آموزش مهارت‌های زندگی، برنامه‌های فرهنگی دانشگاه و دوره‌های آمادگی حرفه‌ای برجسته ساخت. از آنجا که نتایج نشان داد بنیادهای اخلاقی نقش میانجی ندارند، مداخلات آموزشی بهتر است به جای تمرکز بر یک مسیر واحد، به‌طور هم‌زمان بر ارتقای توانایی استدلال و قضاوت اخلاقی و تقویت ارزش‌ها و حساسیت‌های اخلاقی تمرکز کنند تا زمینه شکل‌گیری رفتار اخلاقی پایدارتر در محیط دانشگاه و زندگی حرفه‌ای آینده فراهم شود.

تعارض منافع

بین نویسندگان هیچ تعارض منافی وجود نداشت.

حامی مالی

این پژوهش بدون هیچ حمایت مالی و با هزینه شخصی انجام شد.

- Nejat, P., & Hatami, J. (2019). Psychometric Properties of the Persian Version of the Moral Foundations Questionnaire in Three Iranian Samples. *Social Cognition*, 8(1), 107-124.
- Nikbakht, M., Mosalman Abdolabadi, A., Soleimani Farsani, A., & Shahinfard, N. (2023). Examining the Effect of Moral Intelligence on Auditors' Professional Judgment. *Accounting and Auditing Review*, 30(4), 781-797.
- Phan, H. T., Nguyen, P. H., Nguyen, C. T., Thi Vo, T. T., & Nguyen, T. T. (2021). Effect of Emotional Intelligence on Auditors' Judgment and Audit Sustainability: Empirical Evidence from Vietnam. *Problems and Perspectives in Management*, 19(2), 333-345.
- Rezaei, Z., Hejazi, E., & Karshaki, H. (2020). The Moderating Role of Empathy in the Relationship Between Moral Judgment and Ethical Behavior in Students. *Quarterly Journal of the Iranian Psychological Association*, 24(2), 167-183.
- Santrock, J. W. (2014). *Adolescence* (15th ed.). McGraw-Hill Education.
- Seifi Ghozlou, S. J., Rezaei Sharif, A., Al Yasin, M. S., & Tirgar, S. (2016). Preliminary Examination of the Psychometric Properties of the Moral Foundations Questionnaire. *Specialized Quarterly of Psychometrics*, 5(18), 99-115.
- Shabani, Z. (2012). A Meta-Analysis of Moral Development in Studies Conducted During 1986-2009. *Research and Writing of University Textbooks*(27), 42-81.
- Sharififard, A., Harbi, A., Baharlou, M., & Montakhab Yeganeh, M. (2019). Designing and Testing a Model of the Antecedents of Ethical Behavior. *Ethics in Science and Technology*, 14(4), 104-111.
- Taherinia, M., Rouhisara, M., & Darmishi, M. (2020). The Relationship Between Ethical Approaches and Ethical Behavior in the Accounting Profession: An Extended Treviño Model. *Ethics in Science and Technology*, 15, 57-63.
- Yaghoubi, A., & Abdollahi Moghadam, M. (2016). Examining the Relationship Between Moral Reasoning and Ethical Behavior with the Mediating Role of Social Cognitive Theory in Adolescents. *Journal of School Psychology*, 5(2), 167-182.
- Ziaei, M., Pouretmad, H., & Hassanzadeh Tavakoli, M. (2010). Is Moral Judgment Culture-Dependent? *Journal of Behavioral Sciences*, 4(3), 225-231.